

РІШЕННЯ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ

Порядок припинення права на землю регулюється главою 22 ЗК, яка визначає вичерпний перелік підстав для припинення як права власності на земельну ділянку, так і права користування земельною ділянкою.

Статтю 140 ЗК встановлено, що підставами припинення права власності на земельну ділянку є: а) добровільна відмова власника від права на земельну ділянку; б) смерть власника земельної ділянки за відсутності спадкоємця; в) відчуження земельної ділянки за рішенням власника; г) звернення стягнення на земельну ділянку на вимогу кредитора; ґ) відчуження земельної ділянки з мотивів суспільної необхідності та для суспільних потреб; д) конфіскація за рішенням суду; е) невідчуження земельної ділянки іноземними особами та особами без громадянства у встановлений строк у випадках, визначених цим Кодексом.

Стаття 140 ЗК не містить таких підстав припинення права власності, як нецільове використання земельної ділянки та неусунення допущених порушень щодо нецільового використання земельної ділянки. Ці порушення відповідно до ст. 141 ЗК є підставами для припинення лише права користування земельною ділянкою.

*Ухвала колегії суддів судової палати у цивільних справах
Вищого спеціалізованого суду України
з розгляду цивільних і кримінальних справ
від 04 грудня 2013 р.*

(в и т я г)

Колегія суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, розглянувши в судовому засіданні справу за позовом Реклинецької сільської ради Сокальського району Львівської області до П.С.М., П.С.С., П.І.М., П.Б.Р. про примусове припинення права власності на земельні ділянки, за касаційною скаргою П.С.М. на рішення Сокальського районного суду Львівської області від 18 лютого 2013 р. та ухвалу апеляційного суду Львівської області від 14 травня 2013 р.,

В с т а н о в и л а :

У серпні 2012 р. Реклинецька сільська рада Сокальського району Львівської області звернулася до суду з указаним позовом, обґрунтовуючи свої вимоги тим, що рішенням Реклинецької сільської ради від 14 серпня 2007 року № 87 «Про надання дозволу Фермерському господарству «П.С.М.» на відведення земельної ділянки для передачі її в оренду», фермерському господарству надано в оренду земельну ділянку площею 10 га з цільовим призначенням для ведення товарного сільськогосподарського виробництва із земель запасу сільської ради. Згідно з експлікацією угідь земельну ділянку відведено в двох частинах загальною площею 9,995 га. Рішенням Реклинецької сільської ради від 20 березня 2008 р. № 134 «Про надання земельної ділянки Фермерському господарству «П.С.М.», господарству вказані земельні ділянки надано в оренду для сінокосіння та випасання худоби терміном на 5 років та встановлено орендну плату в розмірі відповідно 100 та 50 грн за 1 га на місяць. Рішенням Реклинецької сільської ради від 11 вересня 2008 р. № 163 «Про виділення в натурі (на місцевості) членам Фермерського господарства «П.С.М.» земельних паїв» орендовані господарством землі було розпайовано та надано дозвіл на визначення членам господарства (відповідачам у справі) земельних паїв в натурі. Цим же рішенням надано дозвіл на визначення земельних паїв в натурі із земель запасу Реклинецької сільської ради в межах населеного пункту, що перебувають в оренді фермерського господарства.

Рішенням Реклинецької сільської ради від 11 вересня 2008 р. № 164 «Про надання дозволу на будівництво ставків Фермерському господарству «П.С.М.» надано згоду на будівництво системи ставків на земельних ділянках, які знаходяться на хуторі Дуб та перебувають в оренді цього господарства, та дано вказівку землевпорядним організаціям провести зміну категорії використання земельної ділянки відповідно до рішення сесії та чинного законодавства, а П.С.М. зобов'язано розробити документацію на будівництво та експлуатацію ставків та погодити її у визначеному законом порядку.

Рішенням Реклинецької сільської ради від 24 листопада 2009 р. № 316 затверджено технічну документацію щодо відведення земельних ділянок для ведення товарного сільськогосподарського виробництва у власність у розмірі середньої земельної частки паю ФГ «П.С.М.». Рішенням Реклинецької сільської ради від 16 березня 2010 р. № 376 «Про надання дозволу на будівництво рибогосподарських ставків фермерському господарству «П.С.М.» надано дозвіл на будівництво рибогосподарських ставків на земельних ділянках на хуторі Дуб, що перебувають в оренді фермерського господарства, та дано вказівку землевпорядним організаціям провести зміну цільового використання земельних ділянок, орендованих господарством.

Рішенням від 16 березня 2010 р. № 377 «Про затвердження проекту землеустрою передачі земельних ділянок у власність в розмірі середньої земель-

ної частки (паю) по ФГ «П.С.М.» Реклинецької сільської ради» внесено зміни в рішення XXV сесії V скликання Реклинецької сільської ради від 24 листопада 2009 року № 316 та затверджено проект землеустрою громадянам, яким розпайовано землі фермерського господарства.

На підставі указанного рішення відповідачами 18 серпня 2010 року отримано державні акти на право власності на землю. Ще до отримання державних актів у квітні 2010 р. П.С.М. без законних підстав приступив до обробки земельної ділянки, влаштувавши піщаний кар'єр. Незважаючи на численні заборони та зауваження щодо діяльності відповідача, притягнення його до адміністративної відповідальності, останній надалі продовжує незаконний видобуток піску, використовуючи спірну земельну ділянку, складовою частиною якої є земельні паї відповідачів, не за цільовим призначенням (ведення фермерського господарства), а для розробки піщаного кар'єру під видом будівництва ставків. За таких обставин позивач просив припинити право власності відповідачів на земельні ділянки розміром 3,1623 га, 3,3497 га, 2,1870 га, 1,2960 га, вилучити у відповідачів спірну земельну ділянку та зобов'язати їх привести її до попереднього стану, а також скасувати видані на ім'я відповідачів державні акти на право власності на землю.

Рішенням Сокальського районного суду Львівської області від 18 лютого 2013 р., залишеним без змін ухвалою апеляційного суду Львівської області від 14 травня 2013 р., позов задоволено.

У касаційній скарзі відповідач П.С.М. просить скасувати судові рішення першої й апеляційної інстанцій, ухвалити нове рішення, яким у задоволенні позову відмовити, обґрунтовуючи свою вимогу порушенням судами норм процесуального права та неправильним застосуванням норм матеріального права.

Вивчивши матеріали справи, перевіrivши доводи касаційної скарги, колегія суддів дійшла висновку про те, що касаційна скарга підлягає задоволенню частково з наступних підстав.

Задовольняючи позов Реклинецької сільської ради Сокальського району Львівської області, суд першої інстанції, з висновками якого погодився й апеляційний суд, виходив з доведеності позову та наявності підстав, передбачених ст. 143 ЗК України, для примусового припинення прав відповідачів на земельну ділянку, оскільки, як встановив суд на підставі наявних у справі доказів, земельні ділянки використовуються відповідачами не за цільовим призначенням, а відповідачі не надали суду доказів на спростування позовних вимог Реклинецької сільської ради.

Проте із вказаними висновками судів погодитися не можна, виходячи з наступного.

З урахуванням вимог ст. 213 ЦПК України рішення суду повинно бути законним і обґрунтованим.

Згідно з вимогами ст. 214 ЦПК України під час ухвалення рішення суд вирішує такі питання: чи мали місце обставини, якими обґрунтовувалися

вимоги і заперечення, та якими доказами вони підтверджуються; чи є інші фактичні дані (пропущення строку позовної давності тощо), які мають значення для вирішення справи, та докази на їх підтвердження; які правовідносини сторін впливають із встановлених обставин; яка правова норма підлягає застосуванню до цих правовідносин.

Судом встановлено, що відповідно до державного акта на право приватної власності на землю, виданого 18 серпня 2010 року на ім'я П.С.М. на підставі рішення Реклинецької сільської ради від 16 березня 2010 року № 377, земельна ділянка надана з цільовим призначенням для ведення фермерського господарства.

Таке ж цільове призначення інших земельних ділянок згідно із іншими державними актами, наданих у власність відповідачам П.С.С., П.І.М., П.Б.І.

Під час розгляду справи судом встановлено, що спірні земельні ділянки не використовуються для ведення фермерського господарства, а використовуються для розробки піщаного кар'єру, що не є видом діяльності фермерського господарства згідно із Законом України «Про фермерське господарство».

Так, задовольняючи указаний позов, суд виходив з того, що нецільове використання спірних земельних ділянок підтверджується їх включенням в робочий проект будівництва рибогосподарських ставків без зміни цільового призначення та без виготовлення і погодження необхідної технічної документації, а також наступним.

Зверненням від 02 серпня 2010 р. Реклинецької сільської ради до управління Держкомзему у Сокальському районі щодо вжиття заходів до фермера П.С.М., який самовільно як приватний власник — фізична особа на своїй та членів фермерського господарства земельних ділянках без оформлення договору оренди, без розробки технічної документації та відповідних погоджень розпочав під виглядом будівництва ставків розробку піщаного кар'єру.

Згідно з листом управління Держкомзему у Сокальському районі від 09 серпня 2010 року № 01-12/793 видобуток П.С.М. на спірній земельній ділянці ґрунтово-піщаної суміші та зняття родючого шару ґрунту здійснюється без відповідної технічної документації на будівництво та експлуатацію ставків та без спеціального дозволу на зняття та перенесення ґрунтового покриву.

Листом управління Держкомзему у Сокальському районі від 06 жовтня 2010 року № 01-12/972 повідомлено, що за результатами спільної перевірки управління Держкомзему та Реклинецької сільської ради, встановлено, що земельна ділянка орієнтовною площею 0,12 га, що розташована на хуторі Дуб поблизу с. Реклинець, надана П.С.М. у власність для ведення товарного сільськогосподарського виробництва (а не для будівництва ставків). З даної земельної ділянки знято ґрунтовий покрив (родючий шар ґрунту) та проведено видобуток ґрунтово-піщаної суміші глибиною орієнтовно від 1,2–2,3 м

без спеціального дозволу на зняття та перенесення ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту), що є порушенням ст. 168 ЗК України. За час проведення перевірки видобуток ґрунтово-піщаної суміші П.С.М. продовжувався. Перевіркою також встановлено відсутність межових знаків на вищевказаній земельній ділянці, що є порушенням п. «е» ст. 211 ЗК України.

Приписом Реклинецької сільської ради від 11 жовтня 2010 р. № 130 ФГ «П.С.М.» заборонено проводити будь-які земельні роботи з будівництва ставків.

За результатами перевірки звернення сільської ради від 16 серпня 2010 р. прокурором Сокальського району встановлено порушення П.С.М. ст. ст. 168, 211 ЗК України, ст. 35 Закону України «Про охорону земель» та винесено припис про усунення вказаних порушень і відшкодування шкоди у розмірі 1 840 грн 97 коп., а також винесено постанову про адміністративне правопорушення відносно П.С.М. за ст. 53-3 КУпАП з накладенням на нього штрафу в сумі 510 грн.

Відповідно до листа Управління Держкомзему у Львівській області від 07 жовтня 2010 року № 01-16/127456 робочий проект будівництва рибогосподарських ставків розроблений на земельних ділянках площею 6,837 га та 3,623 га, які орендовані фермерським господарством у сільської ради та на вказану дату вже перебувають у власності відповідачів згідно з державними актами, цільовим призначенням яких є ведення фермерського господарства, а не будівництво ставків, а для отримання дозволу на зняття родючого шару ґрунту необхідно розробити проект землеустрою та відповідно його затвердити.

Листом Червоноградського УЕГГ від 19 серпня 2010 р. № 1219 повідомлено про встановлення порушення ст. ст. 91, 96 ЗК України, ДБН та правил безпеки газопостачання П.С.М. під час проведення земляних робіт на спірній земельній ділянці в межах охоронної зони газопроводу, шляхом викиду вибраного шару ґрунту на газопровід.

Актом позапланової перевірки від 21 травня 2012 р. обстеження території існуючого кар'єру, на якому проводиться видобуток піску ФГ «П.С.М.», встановлено, що видобування піску на існуючому на час перевірки кар'єрі розпочато з травня місяця 2010 року (до одержання відповідачами державних актів); будь-яка погоджувальна документація на видобування піску ФГ «П.С.М.» і ФОСПД П.С.М. місцевим органом самоврядування не надавалась; пісок, що видобувається на кар'єрі, фермерським господарством не використовується для власних потреб, а відпускається стороннім особам за відповідну плату; лінійні заміри і візуальне обстеження відпрацьованого кар'єру дають можливість побудувати план-схему кар'єру станом на 21 травня 2012 року та встановлено, що видобування піску на території с. Реклинець, хутір Дуб проводиться з порушенням чинного законодавства.

Актом перевірки суб'єкта господарювання від 14 червня 2012 р. № 6.1-6/16 виявлено порушення законодавства, а саме: проводиться самовільний видобуток піску на хуторі Дуб с. Реклинець Сокальського району за відсутності дозвільної та технічної документації. У зв'язку з виявленими порушеннями П.С.М. попереджено про необхідність негайного зупинення гірничих робіт.

Згідно з довідкою Реклинецької сільської ради рішення про зміну цільового призначення радою не приймалося.

Встановивши на підставі вищевказаних актів перевірок, листів, приписів уповноважених на те осіб, що відповідачем П.С.М. порушено установлений чинним земельним законодавством України порядок використання наданої йому земельної ділянки, що земельні ділянки використовуються відповідачами не за цільовим призначенням, суд не звернув уваги та не надав правової оцінки постанові Сокальського районного суду Львівської області від 02 липня 2012 р., якою скасовано постанову про накладення адміністративного стягнення від 31 травня 2012 р. № 800-02 про притягнення до адміністративної відповідальності П.С.М. за ст. 53-3 КУпАП України та накладення на нього адміністративного стягнення у вигляді штрафу у сумі 850 грн. У межах цієї справи встановлено, що П.С.М. неодноразово звертався із заявами про видачу спеціального дозволу до Держсільгоспінспекції у Львівській області, при цьому суд дійшов висновку про те, що П.С.М. діяв у встановленому законом порядку.

Крім того, суд не звернув уваги та не надав правової оцінки постанові від 07 вересня 2012 р., прийнятій у справі № 1321/2380/2012 за позовом П.С.М. до Державної інспекції сільського господарства у Львівській області, якою визнано протиправною та скасовано постанову № 1-М.І. у справі про адміністративне правопорушення від 25 травня 2012 р., прийняту головним спеціалістом відділу оперативного контролю за дотриманням вимог земельного законодавства Управління з контролю за використанням та охороною земель ДІСГ у Львівській області про притягнення П.С.М. до адміністративної відповідальності за ст. 53-3 КУпАП та накладення стягнення у вигляді штрафу у сумі 340 грн.

Під час ухвалення рішення суди керувалися ст. 143 ЗК України, хоча ця норма передбачає лише умови, за яких право власності та право користування земельними ділянками припиняються примусово у судовому порядку.

Порядок припинення права на землю регулюється главою 22 ЗК України, яка визначає вичерпний перелік підстав як для припинення права власності на земельну ділянку, так і для припинення права користування земельною ділянкою.

Предметом спору в цій справі є примусове припинення права власності на землю.

Статтею 140 ЗК України встановлено, що підставами припинення права власності на земельну ділянку є: а) добровільна відмова власника від права

на земельну ділянку; б) смерть власника земельної ділянки за відсутності спадкоємця; в) відчуження земельної ділянки за рішенням власника; г) звернення стягнення на земельну ділянку на вимогу кредитора; ґ) відчуження земельної ділянки з мотивів суспільної необхідності та для суспільних потреб; д) конфіскація за рішенням суду; е) невідчуження земельної ділянки іноземними особами та особами без громадянства у встановлений строк у випадках, визначених цим Кодексом.

Стаття 140 ЗК України не містить таких підстав припинення права власності як нецільове використання земельної ділянки чи не усунення допущених порушень щодо нецільового використання земельної ділянки. Ці порушення відповідно до ст. 141 ЗК України є підставами лише для припинення права користування земельною ділянкою.

Отже, суди всупереч положенням ст. ст. 213, 214 ЦПК України без належного з'ясування обставин, які мають значення для правильного вирішення справи, а саме: не встановивши правового статусу спірних земельних ділянок, не з'ясувавши питання про те, чи використовуються земельні ділянки П.С.М. як фізичною особою, чи фермерським господарством, встановивши наявність у діях П.С.М. порушень земельного законодавства, припинили право власності всіх відповідачів на земельні ділянки.

Указані порушення норм матеріального та процесуального права міг усунути апеляційний суд в силу наданих ЦПК України повноважень, проте ухвала суду апеляційної інстанції не відповідає вимогам ст. ст. 303, 304 ЦПК України, згідно з якими під час розгляду справи в апеляційному порядку апеляційний суд перевіряє законність і обґрунтованість рішення суду першої інстанції в межах доводів апеляційної скарги та вимог, заявлених у суді першої інстанції. Справа розглядається в апеляційному суді за правилами, встановленими для розгляду справи судом першої інстанції, з винятками і доповненнями, встановленими законом.

Зміст ухвали суду апеляційної інстанції передбачено в ст. 315 ЦПК України, в якій, зокрема, зазначаються узагальнені доводи та заперечення осіб, які беруть участь у справі; встановлені судом першої інстанції обставини; мотиви, з яких апеляційний суд виходив при постановленні ухвали, і положення закону, яким він керувався; у разі відхилення апеляційної скарги зазначаються мотиви її відхилення.

Таким чином, у судовому рішенні апеляційний суд зобов'язаний дати відповіді на всі доводи апеляційної скарги, оскільки інакше буде порушено вимоги ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод щодо справедливого судового розгляду в такому його елементі як мотивування судового рішення судом, який має право на дослідження нових доказів та переоцінку доказів.

Проте на порушення наведених норм процесуального права, відхиляючи апеляційну скаргу, апеляційний суд обмежився лише коротким висновком

про те, що суд першої інстанції дійшов обґрунтованого висновку про задоволення позову, не дослідивши всіх доводів апеляційної скарги.

Відповідно до вимог ч. 2 ст. 338 ЦПК України підставою для скасування судових рішень судів першої та (або) апеляційної інстанцій і направлення справи на новий судовий розгляд є порушення норм процесуального права, що унеможливує встановлення фактичних обставин, що мають значення для правильного вирішення справи.

Згідно з ч. 3 ст. 338 ЦПК України справа направляється до суду апеляційної інстанції для продовження розгляду або на новий розгляд, якщо порушення, зазначені у частинах першій і другій цієї статті, допущені тільки цим судом. У всіх інших випадках справа направляється до суду першої інстанції.

Ураховуючи, що апеляційним судом порушено норми процесуального права, що унеможливує встановлення фактичних обставин, які мають значення для правильного вирішення справи, неправильно застосовано норми матеріального права, колегія суддів дійшла висновку про те, що касаційна скарга підлягає задоволенню частково, а постановлена у справі ухвала суду апеляційної інстанції — скасуванню з направленням справи на новий розгляд до суду апеляційної інстанції з підстав, передбачених частиною третьою статті 338 ЦПК України.

Керуючись ст. ст. 336, 338 ЦПК України, колегія суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ

у х в а л и л а :

Касаційну скаргу П.С.М. задовольнити частково.

Ухвалу апеляційного суду Львівської області від 14 травня 2013 р. скасувати, справу направити на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

Ухвала оскарженню не підлягає.

Відповідно до ч. 1 ст. 364 ЦК співвласник має право на виділ у натурі частки із майна, що є у спільній частковій власності.

Статтями 363, 367 ЦК передбачено, що поділ (виділ частки) майна, що є об'єктом спільної часткової власності, в натурі між співвласниками припиняє право спільної часткової власності щодо цих співвласників.

Виходячи зі змісту цих норм, поділ (виділ частки) є можливим, якщо кожній зі сторін може бути виділено відокремлену частину будинку із самостійним виходом, що виключає можливість залишення у спільному користуванні співвласників будь-яких приміщень будинку.

При цьому в разі заміни під час розгляду справи одного із співвласників має місце часткове правонаступництво (сингулярне правонаступництво),

яке не передбачає переходу всієї сукупності прав та обов'язків до правонаступника (що має місце у випадках припинення юридичної особи та спадкового наступництва в разі смерті фізичної особи), однак є різновидом правонаступництва та можливе на будь-якій стадії процесу.

*Ухвала колегії суддів судової палати у цивільних справах
Вищого спеціалізованого суду України
з розгляду цивільних і кримінальних справ
від 11 грудня 2013 р.*

(в и т я г)

Колегія суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, розглянувши в судовому засіданні справу за позовом В.Н.І. до І.О.П., І.О.І, Я.Т. В. про виділ частки з майна, що є у спільній частковій власності, за зустрічним позовом І.О.П. до Я.Т.В., В.Н.І. про виділ в натурі частки зі спільного майна, за зустрічним позовом Я.Т.В. до І.О.П., В.Н.І. про виділ в натурі частки зі спільного майна за касаційною скаргою В.Н.І. на рішення апеляційного суду Харківської області від 4 вересня 2013 р.,

в с т а н о в и л а:

У лютому 2011 р. В.Н.І. звернулася до суду з указаним позовом, посилаючись на те, що на підставі договору дарування від 10 січня 2011 р. вона є власником 1/4 частки нежитлової будівлі літ. И-2 загальною площею 273,1 кв. м, що розташована у м. Харкові. Власником 1/2 частки вказаної будівлі є І.О.П., а іншої 1/4 частки — Я.Т.В. Між нею та відповідачами виникають суперечки з приводу користування належним їм на праві спільної часткової власності нерухомим майном, тому вона просила суд виділити їй в натурі відповідно до висновку судової будівельно-технічної експертизи від 22 червня 2011 р. наступні приміщення: 3 — кабінет, 4 — частина коридору, 5 та 6 — торговельні приміщення, 8 — санвузол, які знаходяться на першому поверсі будівлі.

У липні 2012 р. І.О.П., а в жовтні 2012 р. Я.Т.В. звернулися до суду із зустрічними позовними заявами, посилаючись на те, що вони є власниками відповідно 1/2 та 1/4 часток нежитлової будівлі, тому на підставі ст. 364 ЦК України також просили виділити їм в натурі частки вказаного нерухомого майна.

Рішенням Червонозаводського районного суду м. Харкова від 5 липня 2013 р. позов В.Н.І. задоволено частково: виділено їй 1/4 частку загальною площею 67,75 кв. м у будівлі літ. И-2, а саме приміщення: 3 — кабінет, площею 12,8 кв. м, приміщення 4 — частина коридору 2,35 кв. м, приміщення 5 — торговельне приміщення, площею 26,2 кв. м, приміщення 6 — торговельне приміщення, 19,6 кв. м, приміщення 8 — санвузол, площею 6,8 кв. м.

Для здійснення запропонованого варіанту виділу необхідно провести наступне переобладнання: закласти дверний отвір між приміщеннями 9 та 5; демонтувати дверний блок, закласти дверний отвір між приміщеннями 4 та 3; встановити перегородку у приміщенні 4, улаштувавши приміщення: комора площею 2,35 кв. м, коридор площею 3,75 кв. м. Мережі електропостачання, водопостачання, каналізації та опалення залишити у спільному володінні. Встановити В.Н.І. прилади для ведення відокремленого обліку енергоносіїв, гарячої і холодної води, каналізації, опалення або заключити договір про сплату 1/4 частини від нарахувань комунальних служб. У задоволенні позовних вимог до І.О.І. відмовлено.

Зустрічні позови І.О.П. та Я.Т.В. залишено без задоволення.

Стягнуто з І.О.П. та Я.Т.В. у долевому порядку на користь В.Н.І. судові витрати в розмірі 3 055 грн 84 коп., по 1 527 грн 92 коп. з кожного.

Рішенням апеляційного суду Харківської області від 4 вересня 2013 р. рішення суду першої інстанції в частині задоволення позовних вимог В.Н.І. до І.О.П., Я.Т.В. про виділ частки з майна, що є у спільній частковій власності та в частині стягнення на її користь судових витрат скасовано, ухвалено нове рішення, яким відмовлено В.Н.І. у задоволенні позову. У решті — рішення суду залишено без змін.

У касаційній скарзі В.Н.І. просить оскаржуване рішення апеляційного суду скасувати, посилаючись на порушення судом норм матеріального та процесуального права, та залишити в силі рішення суду першої інстанції.

Колегія суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, заслухавши суддю-доповідача, обговоривши доводи скарги та перевіривши матеріали справи, дійшла висновку, що касаційна скарга підлягає частковому задоволенню з таких підстав.

Відповідно до вимог ст. 324 ЦПК України підставами для касаційного оскарження є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права.

Ухвалюючи рішення про часткове задоволення позову В.Н.І., виділяючи їй в натурі певні приміщення на першому поверсі з окремим виходом відповідно до її ідеальної частки та залишаючи інші приміщення у спільній частковій власності І.О.П. і Я.Т.В., суд першої інстанції виходив з того, що такий виділ відповідає вимогам закону та не порушує права й інтереси інших співвласників спірного нерухомого майна.

Апеляційний суд, скасовуючи рішення місцевого в частині задоволення позовних вимог В.Н.І. та відмовляючи в задоволенні позову в цій частині, виходив із того, що всі власники рівні в здійсненні своїх прав та реалізація правомочностей одного зі співвласників майна не повинна завдавати шкоди інтересам інших його співвласників. Також зазначив, що суд вирішив питання про права та обов'язки Ш.Я.О. як співвласника нерухомого майна, що є

об'єктом права спільної сумісної власності, не залучивши останню до участі в справі.

Проте погодитись із такими висновками апеляційного суду не можна, тому що суд дійшов їх з порушенням норм матеріального та процесуального права.

Відповідно до ст. 213 ЦПК України рішення суду повинно бути законним і обґрунтованим.

Згідно зі ст. 214 ЦПК України під час ухвалення рішення суд вирішує, зокрема, такі питання: 1) чи мали місце обставини, якими обґрунтовувалися вимоги і заперечення, та якими доказами вони підтверджуються; 2) чи є інші фактичні дані (пропущення строку позовної давності тощо), які мають значення для вирішення справи, та докази на їх підтвердження; 3) які правовідносини сторін впливають із встановлених обставин; 4) яка правова норма підлягає застосуванню до цих правовідносин; 5) чи слід позов задовольнити або в позові відмовити; 6) як розподілити між сторонами судові витрати.

Таким вимогам закону рішення апеляційного суду не відповідає.

Судом встановлено, що нежитлова будівля літ. И-2 площею 273,1 кв. м належить Я.Т.В., І.О.П. та В.Н.І. на праві спільної часткової власності. І.О.П. належить 1/2 частка, з яких 1/4 частка — на підставі свідоцтва про право власності від 27 березня 2003 року, виданого Червонозаводською районною радою м. Харкова, та 1/4 частка — на підставі договору дарування від 23 березня 2012 р., укладеного між І.О.І. та І.О.П., Я.Т.В. належить 1/4 частка будівлі на підставі свідоцтва про право власності від 27 березня 2003 року, В.Н.І. належить 1/4 частка спірної будівлі на підставі договору дарування від 10 січня 2011 р.

Відповідно до ч. 1 ст. 364 ЦК України співвласник має право на виділ у натурі частки із майна, що є у спільній частковій власності.

Статтями 363, 367 ЦК України передбачено, що поділ (виділ частки) майна, що є об'єктом спільної часткової власності, в натурі між співвласниками припиняє право спільної часткової власності щодо цих співвласників.

Виходячи зі змісту цих норм, поділ (виділ частки) є можливим якщо кожній зі сторін може бути виділено відокремлену частину будинку самостійним виходом, що виключає можливість залишення у спільному користуванні співвласників будь-яких приміщень будинку.

Так, згідно з висновками судово-будівельних експертиз № № 2566, 12596 можливий один варіант виділу в натурі 1/4 частки загальною площею 67,75 кв. м, яка належить В.Н.І., а саме приміщення: 3 — кабінет, площею 12,8 кв. м; 4 — частина коридору, площею 2,35 кв.м.; 5 — торговельне приміщення, площею 26,2 кв. м; 6 — торговельне приміщення, площею 19,6 кв. м; 8 — санвузол, площею 6,8 кв. м.

Також з матеріалів справи вбачається, що 4 липня 2013 р. між І.О.П. та Ш.Я.О. було укладено договір дарування, за умовами якого остання прийня-

ла у власність 1/8 частку від належної І.О.П. частки спірної нежитлової будівлі.

Відповідно до ч. 1 ст. 37 ЦПК України у разі смерті фізичної особи, припинення юридичної особи, заміни кредитора чи боржника у зобов'язанні, а також в інших випадках заміни особи у відносинах, щодо яких виник спір, суд залучає до участі у справі правонаступника відповідної сторони або третьої особи на будь-якій стадії цивільного процесу.

Частинами 1, 2 ст. 512 ЦК України кредитор у зобов'язанні може бути замінений іншою особою внаслідок: 1) передання ним своїх прав іншій особі за правочином (відступлення права вимоги); 2) правонаступництва; 3) виконання обов'язку боржника поручителем або заставодавцем (майновим поручителем); 4) виконання обов'язку боржника третьою особою. Кредитор у зобов'язанні може бути замінений також в інших випадках, встановлених законом.

Згідно з вимогами чинного законодавства заміна осіб в окремих зобов'язаннях через волевиявлення сторін або вказівку закону (відступлення права вимоги) є частковим правонаступництвом (сингулярне правонаступництво), оскільки не передбачає переходу всієї сукупності прав та обов'язків до правонаступника (що має місце у випадках припинення юридичної особи та спадкового наступництва у випадку смерті фізичної особи), однак є різновидом правонаступництва та можливе на будь-якій стадії процесу.

Таким чином, апеляційний суд у порушення вимог ст. ст. 37, 212–214, 316 ЦПК України на зазначені вимоги закону уваги не звернув та, встановивши нові факти, вдався до переоцінки доказів, у тому числі висновків експертизи, не спростувавши останніх і взагалі не зазначивши чим саме у разі виділу частки В.Н.І. з майна, що є у спільній частковій власності, будуть порушені права інших співвласників; не залучив до участі в справі нового співвласника спірної будівлі Ш.Я.О. та дійшов передчасного висновку про відмову в задоволенні позову В.Н.І.

За таких обставин рішення апеляційного суду не відповідає вимогам ст. 213 ЦПК України щодо законності й обґрунтованості, зазначені вище порушення призвели до неправильного вирішення спору, що в силу ст. 338 ЦПК України є підставою для його скасування з передачею справи на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

Керуючись ст. ст. 336, 338 ЦПК України, колегія суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ

у х в а л и л а:

Касаційну скаргу В.Н.І. задовольнити частково.

Рішення апеляційного суду Харківської області від 4 вересня 2013 р. скасувати, справу передати на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

Ухвала оскарженню не підлягає.

Згідно зі ст. 628 ЦК сторони мають право укласти договір, у якому містяться елементи різних договорів (змішаний договір). До відносин сторін у змішаному договорі застосовуються у відповідних частинах положення актів цивільного законодавства про договори, елементи яких містяться у змішаному договорі, якщо інше не встановлено договором або не впливає із суті змішаного договору.

Зазначивши, що договір іпотеки містить елементи договору поруки, і застосувавши положення ст. 559 ЦК для припинення договору іпотеки, суди не звернули уваги на те, що зазначена норма ЦК вказує на те, що до положень, які стосуються іпотеки, застосовуються правові норми щодо іпотеки, а до положень стосовно поруки — норми законодавства щодо поруки.

Проте, застосувавши ст. 559 ЦК, яка регулює припинення поруки, суд припинив договір не в частині, що стосується поруки, а в частині, що стосується іпотеки, тобто повністю.

При цьому в п. 23 постанови пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 30 березня 2012 року № 5 «Про практику застосування судами законодавства при вирішенні спорів, що виникають із кредитних правовідносин» судам роз'яснено, що при вирішенні спорів за участю майнових поручителів суди мають виходити з того, що відповідно до ст. 11 Закону України «Про заставу», статей 1, 11 Закону України «Про іпотеку» майновий поручитель є заставаодавцем або іпотекодавцем. Відповідно до ст. 546 ЦК застава (іпотека) та порука є різними видами забезпечення, тому норми, що регулюють поруку (статті 553–559 ЦК), не застосовуються до правовідносин кредитора з майновим поручителем, оскільки він відповідає перед заставо/іпотекодержателем за виконання боржником основного зобов'язання винятково в межах вартості предмета застави/іпотеки.

*Ухвала колегії суддів судової палати у цивільних справах
Вищого спеціалізованого суду України
з розгляду цивільних і кримінальних справ
від 02 жовтня 2013 р.*

(в и т я г)

Колегія суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, розглянувши в судовому засіданні справу за позовом товариства з обмеженою відповідальністю «ЄВРОТУР – 7 ЛТД» до Б.Д.О., треті особи: товариство з обмеженою відповідальністю «ТОНУС МЕД», публічне акціонерне товариство «ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ГАЗОВИЙ БАНК» про звернення стягнення на предмет іпотеки; за зустрічним позовом Б.Д.О. до товариства з обмеженою відповідальністю «ЄВРОТУР – 7 ЛТД», треті особи: публічне акціонерне товариство «ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ГАЗОВИЙ БАНК», товариство з обмеженою відповідальністю «ТОНУС МЕД» про припинення договору іпотеки за касаційною скаргою товариства з обмеженою відповідальністю «ЄВРОТУР –

7 ЛТД» на рішення Шевченківського районного суду м. Києва від 8 січня 2013 р. та ухвалу апеляційного суду м. Києва від 12 березня 2013 р.,

В с т а н о в и л а :

У серпні 2012 р. товариство з обмеженою відповідальністю «ЄВРОТУР – 7 ЛТД» (далі – ТОВ «ЄВРОТУР – 7 ЛТД») звернулось до суду із зазначеним позовом, посилаючись на те, що 3 жовтня 2008 року між ПАТ «ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ГАЗОВИЙ БАНК» та ТОВ «ТОНУС МЕД» було укладено кредитний договір, за яким ТОВ «ТОНУС МЕД» отримало кредит у розмірі 4 451 715 доларів США зі сплатою 18 % річних до 3 жовтня 2014 року. Виконання кредитного договору було забезпечено укладеним між ПАТ «ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ГАЗОВИЙ БАНК» та Б.Д.О. 16 жовтня 2008 року договором іпотеки, за яким Б.Д.О. передав в іпотеку належні йому на праві власності квартири. ТОВ «ТОНУС МЕД» свої зобов'язання за кредитним договором не виконало, допустив заборгованість у загальному розмірі 47 015 200 грн 77 коп. 18 липня 2012 р. товариство уклало з банком договір відступлення права вимоги.

У зв'язку із цим позивач просив задовольнити позов і звернути стягнення на предмет іпотеки шляхом визнання за ним права власності на іпотечне майно відповідно до іпотечного застереження.

У листопаді 2012 р. Б.Д.О. звернувся до суду із зустрічним позовом про припинення договору іпотеки, посилаючись на те, що 29 квітня 2011 р. банк збільшив процентну ставку за користування кредитними коштами, що призвело до збільшення обсягу його відповідальності без його згоди.

Рішенням Шевченківського районного суду м. Києва від 8 січня 2013 р, залишеним без змін ухвалою апеляційного суду м. Києва від 12 березня 2013 р, відмовлено товариству з обмеженою відповідальністю «ЄВРОТУР – 7 ЛТД» у задоволенні позову. Позов Б.Д.О. задоволено частково. Припинено з 29 квітня 2011 р. договір іпотеки № 106-161008/1 від 16 жовтня 2008 р., укладений між відкритим акціонерним товариством «ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ГАЗОВИЙ БАНК», правонаступником якого є публічне акціонерне товариство «ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ГАЗОВИЙ БАНК», і Б.Д.О. від 16 жовтня 2008 р. зареєстрований в реєстрі за № 25969. Припинено правовідносини між товариством з обмеженою відповідальністю «ЄВРОТУР – 7 ЛТД» та Б.Д.О. щодо іпотеки нерухомого майна за договором іпотеки № 106-161008/1 від 16 жовтня 2008 року укладеним між відкритим акціонерним товариством «ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ГАЗОВИЙ БАНК», правонаступником якого є публічне акціонерне товариство «Європейський газовий банк», і Б.Д.О. від 16 жовтня 2008 р. зареєстрованим в реєстрі за № 25969. В іншій частині у задоволенні позову відмовлено. Вирішено питання про розподіл судових витрат.

У касаційній скарзі ТОВ «ЄВРОТУР – 7 ЛТД», посилаючись на неправильне застосування судами норм матеріального права й порушення норм процесуального права, просить скасувати судові рішення та ухвалити нове

рішення, яким задовольнити його позов та відмовити Б.Д.О. у задоволенні зустрічного позову.

Касаційна скарга підлягає частковому задоволенню з таких підстав.

Згідно із ч. 2 ст. 324 ЦПК України підставами касаційного оскарження є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права.

Відмовляючи у задоволенні первісного позову банку про звернення стягнення на предмети іпотеки та частково задовольняючи зустрічний позов про припинення договору іпотеки, суд першої інстанції, з висновками якого погодився й апеляційний суд, виходив із того, що банк без згоди іпотекодавця — Б.Д.О. — змінив основне зобов'язання, внаслідок чого збільшився обсяг його відповідальності, що є підставою, передбаченою ст. 559 ЦК України для припинення договору іпотеки, які мають елементи договору поруки.

Проте повністю погодитись із такими висновками судів не можна.

Відповідно до ст. 213 ЦПК України рішення суду повинно бути законним і обґрунтованим.

Згідно зі ст. 214 ЦПК України під час ухвалення рішення суд вирішує такі питання: 1) чи мали місце обставини, якими обґрунтовувалися вимоги і заперечення, та якими доказами вони підтверджуються; 2) чи є інші фактичні дані (пропущення строку позовної давності тощо), які мають значення для вирішення справи, та докази на їх підтвердження; 3) які правовідносини сторін впливають із встановлених обставин; 4) яка правова норма підлягає застосуванню до цих правовідносин.

Таким вимогам закону судові рішення не відповідають.

Відповідно до ст. ст. 1049, 1050, 1054 ЦК України за кредитним договором банк або інша фінансова установа (кредитодавець) зобов'язується надати грошові кошти (кредит) позичальникові у розмірі та на умовах, встановлених договором, а позичальник зобов'язується повернути кредит та сплатити проценти.

Згідно із ч. 2 ст. 1050 ЦК України, якщо договором встановлений обов'язок позичальника повернути позику частинами (з розстроченням), то в разі прострочення повернення чергової частини позикодавець має право вимагати дострокового повернення частини позики, що залишилася, та сплати процентів, належних йому відповідно до статті 1048 цього Кодексу.

Зобов'язання припиняється частково або в повному обсязі на підставах, встановлених договором або законом (ч. 1 ст. 598 ЦК України).

Зобов'язання припиняється виконанням, проведеним належним чином (ст. 599 ЦК України).

Судом встановлено, що 3 жовтня 2008 р. між ПАТ «ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ГАЗОВИЙ БАНК» та ТОВ «ТОНУС МЕД» було укладено кредитний договір, за яким ТОВ «ТОНУС МЕД» отримало кредит у розмірі 4 451 715 доларів США зі сплатою 18 % річних до 3 жовтня 2014 року. Виконання кредит-

ного договору було забезпечено укладеним між ПАТ «ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ГАЗОВИЙ БАНК» та Б.Д.О. 16 жовтня 2008 року договором іпотеки, за яким Б.Д.О. передав в іпотеку належні йому на праві власності квартири у м. Києві. Оскільки ТОВ «ТОНУС МЕД» свої зобов'язання за кредитним договором не виконав, допустив заборгованість у загальному розмірі 47 015 200 грн 77 коп. 18 липня 2012 р. ТОВ «ЄВРОТУР – 7 ЛТД» і ПАТ «ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ГАЗОВИЙ БАНК» уклало договір відступлення права вимоги за указаним договором іпотеки.

18 липня 2012 р. між ТОВ «ЄВРОТУР – 7 ЛТД» та банком укладено договір відступлення права вимоги, згідно з яким ТОВ «ЄВРОТУР – 7 ЛТД» набуло право вимоги до договору іпотеки, про що банком було повідомлено позичальника та іпотекодавця.

Згідно ст. 628 ЦК України сторони мають право укласти договір, в якому містяться елементи різних договорів (змішаний договір). До відносин сторін у змішаному договорі застосовуються у відповідних частинах положення актів цивільного законодавства про договори, елементи яких містяться у змішаному договорі, якщо інше не встановлено договором або не впливає із суті змішаного договору.

Зазначивши, що договір іпотеки містить елементи договору поруки і застосувавши положення ст. 559 ЦК України для припинення договору іпотеки, суди не звернули уваги на те, що указана норма ЦК України вказує на те, що до договору, які стосуються іпотеки, застосовуються правові норми щодо іпотеки, а до положень про поруку – норми законодавства щодо поруки.

Проте, застосувавши ст. 559 ЦК України, що регулює припинення поруки, суд припинив не договір в частині, що стосується поруки, а договір в частині, що стосується іпотеки, тобто повністю.

При цьому у п. 23 постанови пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ України від 30 березня 2012 року № 5 «Про практику застосування судами законодавства при вирішенні спорів, що виникають із кредитних правовідносин» судам роз'яснено, що при вирішенні спорів за участю майнових поручителів суди мають виходити з того, що відповідно до ст. 11 Закону України «Про заставу», ст. ст. 1, 11 Закону України «Про іпотеку» майновий поручитель є заставодавцем або іпотекодавцем. Відповідно до ст. 546 ЦК України застава (іпотека) та порука є різними видами забезпечення, тому норми, що регулюють поруку (ст. ст. 553–559 ЦК України) не застосовуються до правовідносин кредитора з майновим поручителем, оскільки він відповідає перед заставо/іпотекодержателем за виконання боржником основного зобов'язання винятково в межах вартості предмета застави/іпотеки.

У порушення вимог ст. ст. 214, 215, 315 ЦПК України суди на зазначені положення закону уваги не звернули; доводів сторін як на підтвердження, так і на заперечення позовів належним чином не перевірили; не встановили фактичних обставини, від яких залежить правильне вирішення спору;

не зазначили правовідносини сторін впливають із встановлених обставин; яка правова норма підлягає застосуванню до цих правовідносин, у рішенні не навели мотивів щодо відсутності підстав для задоволення первісного позову.

Посилаючись у рішенні на підвищення відсотків за кредитним договором без згоди іпотекодавця, як на підставу для задоволення зустрічного позову про припинення договору іпотеки, суди не звернули уваги на указані вимоги закону про те, що норми, що регулюють поруку не можуть застосовуватися до договору іпотеки, а підвищення відсотків за кредитним договором не має правового значення, оскільки іпотекодержатель відповідає за виконання боржником основного зобов'язання винятково в межах вартості предмета застави/іпотеки.

Оскільки суди не встановили фактичних обставин, які мають значення для правильного вирішення справи, їх рішення не відповідають вимогам ст. 213 ЦПК України щодо законності та обґрунтованості, що в силу ст. 338 ЦПК України є підставою для їх скасування з передачею справи на новий розгляд до суду першої інстанції.

Керуючись ст. ст. 336, 338 ЦПК України, колегія суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ

у х в а л и л а:

Касаційну скаргу товариства з обмеженою відповідальністю «ЄВРОТУР – 7 ЛТД» задовольнити частково.

Рішення Шевченківського районного суду м. Києва від 8 січня 2013 р. та ухвалу апеляційного суду м. Києва від 12 березня 2013 р. скасувати, справу передати на новий розгляд до суду першої інстанції.

Ухвала оскарженню не підлягає.

Державна реєстрація договору оренди землі свідчить про його чинність і не може змінювати день укладання договору, строк його дії, оскільки зміни до договору, у тому числі щодо строку його дії, вносяться згідно зі статтями 651, 652 ЦК. Отже, строк дії договору оренди земельної ділянки обчислюється з дати його підписання та не пов'язується з датою державної реєстрації.

*Ухвала колегії суддів судової палати у цивільних справах
Вищого спеціалізованого суду України
з розгляду цивільних і кримінальних справ
від 30 жовтня 2013 р.*

(в и т я г)

Колегія суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, розглянув-

ши в судовому засіданні справу за позовом С.А.Я., С.Л.О., С.О.В., С.А.А. до товариства з обмеженою відповідальністю «Сподобівка» (далі — ТОВ «Сподобівка») про визнання додаткових угод до договорів оренди земельних ділянок недійсними та усунення перешкод у користуванні земельними ділянками за касаційною скаргою С.А.А., С.О.В., С.Л.О., С.А.Я. на рішення апеляційного суду Харківської області від 5 червня 2013 р.,

В с т а н о в и л а:

У жовтні 2010 р. С.А.Я., С.Л.О., С.О.В., С.А.А. звернулися до суду з указаним позовом, посилаючись на те, що 29 січня 2005 р. між ними та ТОВ «Сподобівка» були укладені договори оренди належних їм земельних ділянок, розташованих в межах Сподобівської сільської ради Шевченківського району Харківської області. Строк оренди за вказаними договорами становив 5 років і закінчився 29 січня 2010 р., наміру продовжувати строк дії договору вони не мали. У 2011 р. вони звернулися до товариства з вимогою повернути належні їм земельні ділянки у зв'язку із закінченням строку дії договору оренди. Відповіді на звернення вони не отримали, але дізнались, що товариство зареєструвало додаткові угоди до договорів оренди строком дії на 15 років. Зазначали, що вказаних додаткових угод вони не укладали та не підписували, відтак, товариство користується земельними ділянками без відповідних правових підстав. У зв'язку з цим позивачі просили суд визнати недійсними додаткові угоди від 24 липня 2008 р. до договорів оренди від 29 січня 2005 р., зобов'язати відповідача повернути належні їм земельні ділянки та стягнути понесені ними судові витрати.

Рішенням Шевченківського районного суду Харківської області від 19 лютого 2013 р. позов С.А.Я., С.Л.О., С.О.В., С.А.А. задоволено. Визнано недійсними: додаткову угоду від 24 липня 2008 р. до договору оренди землі від 29 січня 2005 р. № 181, укладеного між С.О.В. та ТОВ «Сподобівка»; додаткову угоду від 24 липня 2008 р. до договору оренди землі від 29 січня 2005 р. № 182, укладеного між С.А.А. та ТОВ «Сподобівка»; додаткову угоду від 24 липня 2008 р. до договору оренди землі від 29 січня 2005 року № 166, укладеного між С.Л.О. та ТОВ «Сподобівка»; додаткову угоду від 24 липня 2008 р. до договору оренди землі від 29 січня 2005 р. № 209, укладеного між С.А.Я. та ТОВ «Сподобівка».

Зобов'язано ТОВ «Сподобівка» повернути: С.О.В. земельну ділянку для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, площею 5,1017 га, розташовану на території Сподобівської сільської ради Шевченківського району Харківської області, що належить їй на підставі державного акту на право власності на землю від 18 грудня 2004 року; С.А.А. — земельну ділянку для ведення товарного сільсько-господарського виробництва, площею 5,0941 га, розташовану в межах Сподобівської сільської ради Шевченківського району Харківської області, що належить йому на підставі державного акту на право власності на землю від 18 грудня 2004 р.; С.Л.О. — земельну ділян-

ку для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, площею 6,0647 га, розташовану в межах Сподобівської сільської ради Шевченківського району Харківської області, що належить їй на підставі державного акту на право власності на землю від 8 лютого 2005 р.; С.А.Я. — земельну ділянку для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, площею 6,3164 га, розташовану в межах Сподобівської сільської ради Шевченківського району Харківської області, що належить йому на підставі державного акту на право власності на землю від 8 лютого 2005 р.

Рішенням апеляційного суду Харківської області від 05 червня 2013 р. рішення районного суду скасовано та ухвалено нове рішення про відмову у позові.

У касаційній скарзі С.А.Я., С.Л.О., С.О.В., С.А.А., посилаючись на неправильне застосування судом норм матеріального права та порушення норм процесуального права, просять рішення апеляційного суду скасувати та залишити в силі рішення суду першої інстанції.

Касаційна скарга підлягає задоволенню з таких підстав.

Згідно із ч. 2 ст. 324 ЦПК України підставами касаційного оскарження є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права.

Задовольняючи позов, суд першої інстанції правильно виходив із того, що позивачі додаткові угоди не підписували, що підтверджується висновком судово-почеркознавчої експертизи, і у силу ст. ст. 203, 215 ЦК України це є підставою для визнання їх недійсними; строк дії договорів оренди земельних ділянок від 29 січня 2005 р. закінчився, а тому відповідач неправомірно користується земельними ділянками позивачів.

Такі висновки суду першої інстанції є правильними, відповідають матеріалам справи й вимогам закону.

Скасовуючи рішення районного суду та відмовляючи у позові, апеляційний суд виходив із того, що висновок судово-почеркознавчої експертизи є неналежним доказом, так як порушено процедуру проведення експертизи; строк дії договорів оренди від 29 січня 2005 р., укладених строком на п'ять років, з урахуванням їх державної реєстрації 5 червня 2006 р., закінчується 5 червня 2011 р.; у силу ст. 33 Закону України «Про оренду землі» у зв'язку з автоматичним продовження строку дії вказаних договорів оренди до 5 червня 2016 р., відсутні підстави для витребування земельних ділянок від відповідача.

Проте з таким висновком апеляційного суду погодитись не можна.

Статтею 213 ЦПК України передбачено, що рішення суду повинно бути законним і обґрунтованим. Законним є рішення, яким суд, виконавши всі вимоги цивільного судочинства, вирішив справу згідно із законом. Обґрунтованим є рішення, ухвалене на основі повно і всебічно з'ясованих обставин, на які сторони посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень, підтверджених тими доказами, які були досліджені в судовому засіданні.

Зазначеним вимогам закону рішення апеляційного суду не відповідає.

Судом встановлено, що 29 січня 2005 р. між С.А.Я., С.Л.О., С.О.В., С.А.А. та ТОВ «Сподобівка» були укладені договори оренди належних їм земельних ділянок, розташованих в межах Сподобівської сільської ради Шевченківського району Харківської області. У цей же день сторонами були підписані акти приймання-передачі земельних ділянок.

5 червня 2006 р. вказані договори оренди були зареєстровані у Шевченківському районному відділі Харківської регіональної філії державного підприємства «Центр державного земельного кадастру при Держкомземі України».

Апеляційний суд при ухваленні рішення про відмову у позові виходив із того, що 24 липня 2008 р. між С.А.Я., С.Л.О., С.О.В., С.А.А., та ТОВ «Сподобівка» укладено додаткові угоди до договорів оренди землі від 29 січня 2005 р., які 8 травня 2009 р. зареєстровані у Шевченківському районному відділі Харківської регіональної філії державного підприємства «Центр державного земельного кадастру», а також складені акти визначення меж земельних ділянок в натурі. За умовами додаткових угод змінено строк дії договорів оренди землі на 15 років та розмір орендної плати, тощо.

Згідно зі ст. 638 ЦК України договір є укладеним, якщо сторони в належній формі досягли згоди з усіх істотних умов договору. Істотними умовами договору є умови про предмет договору, умови, що визначені законом як істотні або є необхідними для договорів даного виду, а також усі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї із сторін має бути досягнуто згоди. Договір укладається шляхом пропозиції однієї сторони укласти договір (оферти) і прийняття пропозиції (акцепту) другою стороною.

Особа, яка вчиняє правочин, повинна мати необхідний обсяг цивільної дієздатності. Волевиявлення учасника правочину має бути вільним і відповідати його внутрішній волі (ч.ч. 2, 3 ст. 203 ЦК України).

Відповідно до вимог ч. 4 ст. 60, ст. ст. 57, 212 ЦПК України рішення суду не може ґрунтуватись на припущеннях, а всі докази оцінюються у сукупності і жоден з них не має для суду наперед встановленого значення. При цьому, відхиляючи одні докази і беручи за основу інші, суд має дати оцінку підстав для цього, що апеляційним судом зроблено не було.

Кожна сторона повинна довести ті обставини на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень (ст. ст. 10, 60 ЦПК України).

Згідно з висновком судово-почеркознавчої експертизи від 26 жовтня 2012 р. № 8200 підписи від імені позивачів у додаткових угодах від 24 липня 2008 р. виконані не ними, а іншими особами з наслідування їх справжніх підписів.

У порушення вимог ст. ст. 214, 316 ЦПК України та наведених норм матеріального права апеляційний суд, не визнаючи висновок судово-почеркознавчої експертизи за належний доказ, пославшись на порушення процеду-

ри відібрання експериментальних зразків підписів позивачів, не вказав, які саме положення нормативно-правових актів у цьому випадку були порушені, і це при тому, що відповідач, заперечуючи проти позову, не оспорив цей висновок експертизи, не просив призначення додаткової чи повторної експертизи, отже погодився із цим висновком.

Помилковим є висновок апеляційного суду і про те, що строк дії договорів оренди обчислюється з дати їх державної реєстрації, оскільки державна реєстрація договору оренди землі вказує на його чинність і не може змінювати день укладання договору, строк його дії, оскільки зміни до договору, у тому числі щодо строку його дії, вносяться згідно зі ст. ст. 651, 652 ЦК України.

За таких обставин колегія суддів вважає, що суд першої інстанції, з'ясувавши обставини справи та давши належну оцінку зібраним доказам, дійшов обґрунтованого висновку про задоволення позову в частині розірвання договору оренди.

Рішення суду першої інстанції відповідає вимогам ст. ст. 212–214 ЦПК України.

Відповідно до ст. 339 ЦПК України встановивши, що апеляційним судом скасовано судове рішення, ухвалене згідно із законом, суд касаційної інстанції скасовує судове рішення суду апеляційної інстанції і залишає в силі судове рішення суду першої інстанції.

Керуючись ст. ст. 336, 339 ЦПК України, колегія суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ України

у х в а л и л а :

Касаційну скаргу С.А.А., С.О.В., С.Л.О., С.А.Я. задовольнити.

Рішення апеляційного суду Харківської області від 5 червня 2013 р. скасувати, рішення Шевченківського районного суду Харківської області від 19 лютого 2013 р. залишити в силі.

Ухвала оскарженню не підлягає.

Відповідно до ч. 1 ст. 196 СК при виникненні заборгованості з вини особи, яка зобов'язана сплачувати аліменти за рішенням суду, одержувач аліментів має право на стягнення неустойки (пені) в розмірі одного відсотка від суми несплачених аліментів за кожен день прострочення.

Оскільки зобов'язання зі сплати аліментів має періодичний характер і повинно виконуватися щомісяця, суду слід з'ясувати розмір несплачених аліментів за кожним із цих періодичних платежів, встановити строк, до якого кожне із цих зобов'язань мало бути виконано, та з урахуванням встановленого обчислити розмір пені виходячи із суми несплачених аліментів, за кожен місяць окремо від дня порушення платником аліментів свого

обов'язку щодо їх сплати до дня ухвалення судом рішення, підсумувавши розміри нарахованої пені за кожен із прострочених платежів та визначивши її загальну суму.

Таким чином, оскільки аліменти призначаються та виплачуються щомісяця, то неустойка (пеня) від суми несплачених аліментів нараховується не на загальну суму заборгованості, а базою для її нарахування є сума чергового несплаченого місячного платежу. При цьому її нарахування не обмежується тим місяцем, коли мали бути сплачені аліменти, а здійснюється за кожен день прострочення щодо кожного місячного платежу окремо до повного погашення заборгованості виходячи з усієї суми.

Проте суд апеляційної інстанції, правильно зазначивши, що сума заборгованості за аліментами за попередні місяці не додається до суми заборгованості за наступні, а кількість днів прострочення обчислюється виходячи з того, скільки днів прострочено до сплати певної суми заборгованості, у порушення вимог статей 212–214, 316 ЦПК не звернув уваги на те, що розрахунок районним судом здійснено помісячно і взято не всю суму заборгованості.

*Ухвала колегії суддів судової палати у цивільних справах
Вищого спеціалізованого суду України
з розгляду цивільних і кримінальних справ
від 30 жовтня 2013 р.*

(в и т я г)

Колегія суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, розглянувши в судовому засіданні справу за позовом Б.Ю.В. до П.В.В. про стягнення неустойки за прострочення сплати аліментів за касаційною скаргою Б.Ю.В., подану представником — Б.О.Х., на рішення Комінтернівського районного суду Одеської області від 19 березня 2013 р. та рішення апеляційного суду Одеської області від 5 червня 2013 р.,

в с т а н о в и л а:

У червні 2012 р. Б.Ю.В. звернулася до суду з вищевказаним позовом, посилаючись на те, що відповідно до постанови Ленінського районного суду м. Миколаєва від 5 грудня 1997 року з П.В.В. стягнуто аліменти на утримання дочки в розмірі 1/4 частки усіх видів заробітку щомісячно до досягнення дитиною повноліття. Аліменти відповідач сплачував не регулярно, у зв'язку з чим утворилася заборгованість.

Б.Ю.В. вважала, що П.В.В. повинен сплатити неустойку за прострочення сплати аліментів у розмірі 1 % від суми несплачених аліментів за кожен день прострочення, тому просила суд стягнути з нього неустойку за прострочення сплати аліментів за період з 1 жовтня 2011 р. до 30 березня 2012 р. в розмірі 37 262 грн 36 коп. та судові витрати.

Рішенням Комінтернівського районного суду Одеської області від 19 березня 2013 р. позов Б.Ю.В. задоволено частково та стягнуто з П.В.В. на її користь неустойку за прострочення сплати аліментів за період з 1 жовтня 2011 року до 29 березня 2012 р. в розмірі 1 164 грн 20 коп. та судові витрати у розмірі 320 грн, на користь держави – судовий збір у розмірі 214 грн 60 коп.

Рішенням апеляційного суду Одеської області від 5 червня 2013 року рішення суду першої інстанції змінено, резолютивну частину рішення викладено в наступній редакції: «Позов Б.Ю.В. до П.В.В. про стягнення неустойки за прострочення сплати аліментів задовольнити частково. Стягнути з П.В.В. на користь Б.Ю.В. неустойку за прострочення сплати аліментів за період з 1 жовтня 2011 р. до 29 березня 2012 р. в розмірі 1 144 грн 84 коп. Стягнути з П.В.В. судовий збір на користь держави у розмірі 214 грн 60 коп. Стягнути з П.В.В. на користь Б.Ю.В. судові витрати, що пов'язані з явкою до суду в розмірі 320 грн».

У касаційній скарзі Б.Ю.В. в особі представника просить оскаржувани судові рішення скасувати, посилаючись на порушення судами норм матеріального й процесуального права, та ухвалити нове рішення про задоволення позову.

Колегія суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, заслухавши суддю-доповідача, обговоривши доводи скарги та перевіrivши матеріали справи, дійшла висновку, що касаційна скарга підлягає частковому задоволенню з таких підстав.

Відповідно до вимог ст. 324 ЦПК України підставами для касаційного оскарження є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права.

Ухвалюючи рішення про часткове задоволення позову Б.Ю.В., суд першої інстанції виходив із того, що П.В.В. має заборгованість за аліментами, тому відповідно до ч. 1 ст. 196 СК України з нього підлягає стягненню неустойка (пеня) за прострочення сплати аліментів у розмірі 1 162 грн 20 коп.

Апеляційний суд, змінюючи резолютивну частину рішення суду першої інстанції, виходив із того, що неустойка (пеня) за прострочення сплати аліментів нараховується не на всю суму заборгованості, а лише за той місяць, у якому аліменти не сплачувались, тому сума заборгованості за аліментами за попередні місяці не додається за наступні, а кількість днів прострочення обчислюється, виходячи з того, скільки днів прострочено до сплати певної суми заборгованості.

Проте повністю погодитись із таким висновком апеляційного суду не можна, оскільки суд дійшов його з порушенням норм матеріального та процесуального права.

Відповідно до ст. 213 ЦПК України рішення суду повинно бути законним і обґрунтованим.

Згідно зі ст. 214 ЦПК України під час ухвалення рішення суд вирішує, зокрема, такі питання: 1) чи мали місце обставини, якими обґрунтовувалися вимоги і заперечення, та якими доказами вони підтверджуються; 2) чи є інші фактичні дані (пропущення строку позовної давності тощо), які мають значення для вирішення справи, та докази на їх підтвердження; 3) які правовідносини сторін впливають із встановлених обставин; 4) яка правова норма підлягає застосуванню до цих правовідносин; 5) чи слід позов задовольнити або в позові відмовити; 6) як розподілити між сторонами судові витрати.

Таким вимогам закону рішення апеляційного суду не відповідає.

Судом встановлено, що відповідно до постанови Ленінського районного суду м. Николаєва від 5 грудня 1997 р. з П.В.В. стягнуто аліменти на утримання дочки в розмірі 1/4 частки усіх видів заробітку щомісячно до досягнення дитиною повноліття. Рішенням апеляційного суду Одеської області від 18 грудня 2012 р. з П.В.В. на користь Б.О.Х., піклувальника неповнолітньої Б.Ю.В., стягнуто неустойку за прострочення сплати аліментів за період з 1 липня 2010 р. до 30 вересня 2011 р. в розмірі 2 429 грн. Згідно з довідкою відділу державної виконавчої служби Комінтернівського районного управління юстиції в Одеській області від 16 листопада 2012 р. П.В.В. повинен сплачувати аліменти в розмірі 300 грн з 1 жовтня 2011 р. до 1 березня 2012 р., та в розмірі 280 грн 64 коп. з 1 березня 2012 р. до 29 березня 2012 р., однак відповідач має заборгованість за жовтень 2011 р., січень 2012 р. та березень 2012 р.

Відповідно до ч. 1 ст. 196 СК України при виникненні заборгованості з вини особи, яка зобов'язана сплачувати аліменти за рішенням суду, одержувач аліментів має право на стягнення неустойки (пені) у розмірі одного відсотка від суми несплачених аліментів за кожен день прострочення.

Оскільки зобов'язання зі сплати аліментів носить періодичний характер і повинно виконуватися щомісяця, суд повинен з'ясувати розмір несплачених аліментів по кожному з цих періодичних платежів, встановити строк, до якого кожне із цих зобов'язань мало бути виконано, та з урахуванням встановленого обчислити розмір пені, виходячи із суми несплачених аліментів за кожен місяць окремо від дня порушення платником аліментів свого обов'язку щодо їх сплати до дня ухвалення судом рішення, підсумувавши розміри нарахованої пені за кожен із прострочених платежів та визначивши її загальну суму.

Таким чином, оскільки аліменти призначаються та виплачуються щомісяця, то неустойка (пеня) від суми несплачених аліментів нараховується не на загальну суму заборгованості, а базою для її нарахування є сума чергового несплаченого місячного платежу. При цьому її нарахування не обмежується тим місяцем, коли мали бути сплачені аліменти, а здійснюються за кожен день прострочення по кожному місячному платежу окремо до повного погашення заборгованості виходячи зі всієї суми.

Проте суд апеляційної інстанції правильно зазначивши, що сума заборгованості за аліментами за попередні місяці не додається за наступні, а кількість днів прострочення обчислюється, виходячи з того, скільки днів прострочено до сплати певної суми заборгованості, у порушення вимог ст. ст. 212–214, 316 ЦПК України не звернув уваги на те, що розрахунок районним судом здійснено помісячно і взято не всю суму заборгованості.

За таких обставин рішення апеляційного не відповідає вимогам ст. 213 ЦПК України щодо законності й обґрунтованості, зазначені вище порушення призвели до неправильного вирішення спору, що в силу ст. 338 ЦПК України є підставою для його скасування з передачею справи на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

Керуючись ст. ст. 336, 338 ЦПК України, колегія суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ

у х в а л и л а:

Касаційну скаргу Б.Ю.В., подану представником — Б.О.Х., задовольнити частково.

Рішення апеляційного суду Одеської області від 5 червня 2013 р. скасувати, справу передати на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

Ухвала оскарженню не підлягає.